

Acıyı Bal Eylemek

Cemal Karpat & Kemal Karpat

Özet

Cemal ve Kemal Karpat kardeşlerin çocukluğu henüz rejim değişikliği geçirmemiş olan Romanya'da geçer. Kemal Karpat İkinci Dünya Savaşı sırasında öğrenimine devam etmek amacıyla Türkiye'ye göç eder ve sonunda ABD'ye yerleşir. Cemal Karpat ise makine mühendisi olmayı hayal etmesine rağmen ailesiyle Romanya'da kalarak annesine bakar. Rejim, Türk uyrukluların öğrenim görme hakkını tanıdıktan sonra hem çalışıp hem de okuyarak bu hayalini gecikmeli de olsa gerçekleştirir. İki kardeş birbirini ancak on altı yıl sonra Kemal'in Romanya'ya gerçekleştirdiği bir ziyaretle görebilir. Romanya'daki baskıcı rejimi bizzat gören Kemal daha sonra kardeşinin ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etmesini sağlar.

İnsanlar

George	Bahçıvan
Hristo	Komşu
Marya	Bahçıvanın eşi

Olaylar

Armutlu

İki kardeşin en eski ortak anıları Romanya'nın güneydoğusunda yer alan Dobruca'ya bağlı Armutlu'da yaşayan iki mutlu çocuğu tarif eder. Köyün adı armut ağaçlarının köydeki bolluğundan gelir ve rejim değişikliğinin ardından bu isim Turda'ya dönüştürülür ama Karpat kardeşler anılarında Turda yerine Armutlu ismini kullanmayı tercih eder.

İlk Ortak Anı

Cemal'in kardeşiyle olan ilk anısı sünnet törenine aittir. Aileleri kızları Vasfiye'nin düğününün hemen ardından iki oğullarını sünnet ettirmeye karar verir ve Cemal dört, Kemal de dokuz yaşındayken sünnet olurlar. O nedenle bu Cemal Karpat için biraz sisli bir anıdır.

Beraber Geçen Zaman

Ancak ilkokuldayken pek çok güzel anıyla dolu bir arkadaşlık inşa ederler. Zamanlarının çoğunu köylerinden geçen bir nehrin akıntı gücüyle işleyen bir değirmenin yakınında geçirirler. Çoğu zaman oraya yürüyerek gidip oyunlar oynarlar.

Bir gün bahçıvanları George'un karısı Maria'nın hamur teknesini çalarlar. Maria bunu fark ettiğinde misilleme yapmak için onlar nehirde yüzerlerken geride bıraktıkları kıyafetlerini çalar. Sonunda hamur teknesi karşılığında kıyafetlerini geri alırlar ve Maria onların karınlarını doyurup bir de hediye olarak bir sepet dolusu meyve hediye eder.

Bazı zamanlar değirmenin yakınında yaptıkları bir ağaç evde kalırlar. Hatta bir seferinde babalarından orada geceleme için izin alırlar. Fakat Kemal sivrisineklere dayanamaz ve eve dönmeye karar verir. Cemal de gecenin korkutucu karanlığında çaresizce onu takip eder. Ertesi sabah babaları onlara hayattaki zorluklarla baş etmeyi öğrenmeleri için bu izni verdiğini söyler.

Babanın Ölümü

Kemal'in kardeşine dair en duygu dolu anısı hayatın sıkıntılarıyla iç içedir. O gün babalarının öldüğü ve on beş yaşındaki Kemal'in küçük kardeşini korumak için kendine söz verdiği gündür. Cenazedeki kalabalık mezara taş taşırken Cemal de büyük bir taşı kaldırmaya çalışır ama ayağı sürekli kayar ve düşer. Onu ağlarken gören Kemal babasından kalan boşluğu doldurmak için bir sorumluluk hisseder.

Aslında o her zaman kardeşinin koruyucusu olmuştur. Arkadaşları ne zaman Cemal'e zorbalık yapsa o daima orada onu korumak için bulunmuştur. Fakat babaları öldüğünde artık onun hem abisi hem de babası olmak için kendine söz verir.

Maceracı Kemal

Bir bayram günü Kemal giydiği güzel takım elbisesiyle arkadaşlarına hava atmak için dışarı çıktığında Rifat Dayı onun niyetini anlar ve ona bir ders vermek için nehrin üstünden atlayıp atlayamayacağına dair meydan okur. Kemal hemen bunu yapabileceğini söyler ve Cemal'in tüm itirazlarına rağmen nehrin üstünden atlar. Sonrasında kıyafetleri kirlenir ve ablası Vasfiye ona ağlayarak kızar.

Dünya Savaşı Sırasında

İki kardeş de bahçede çalışır ve sebzelerin pazarda satılmasına yardımcı olur. Ancak Dünya Savaşı başladığında koşullar kötüleşir. Birkaç asker onların evinde kaldığı için savaşın yıkıcı etkisine çok erken bir yaşta yakından tanıklık ederler. Savaşın etkisi bütün ülkeye yayılırken insanlar temel ihtiyaçlarını ucu ucuna karşılayabilir. İş yerlerinin çoğu kapanır. Fakat okullar öğrenime devam eder. Kemal liseden mezun olunca babasının her zaman istediği gibi öğrenimine Türkiye'de devam etme kararı alır. Savaş sırasında akrabalarıyla vedalaşır ve yola çıkar. Bu, Cemal'in abisini ağlarken gördüğü ikinci zamandır. Kemal uzaklığa rağmen kardeşine onun hem abisi hem de babası olacağına dair söz verir. İki kardeş birbirlerini on altı yıl sonra görebileceklerinden habersiz vedalaşırlar.

Cemal Romanya'da Tek Başına

Bu on altı yıl boyunca Cemal türlü sıkıntılarla baş ederken yapayalnız kalır. Köyler savaş nedeniyle boşalır. Zira sağlıklı insanların çoğu savaş meydanlarındadır. Cemal ne yapacağını bilemez fakat bir hayali vardır; makine mühendisi olmak. Eskiden demirci ustası olan komşuları Hristo Amca'ya makinelerle uğraşmayı çok sevdiği için yardım eder. Abisi Romanya'yı terk ederken ona Köstence'deki ablası ve eniştesinin yardımcı olacağını söylediği için onlara bir mektup yazar. Endüstri lisesinde okumak istediğini iletir. Fakat aldığı cevapla hayal kırıklığına uğrar çünkü eniştesi ona bir atölyede çiraklık yapmasını tavsiye eder. Mektubu okumayı bitirince gözyaşları içinde değirmene doğru koşar. Sonra Bahçivan George ile karşılaşınca ona durumu anlatır ve George da savaş koşullarından dolayı onu eniştesinin tavsiyesine uymaya ikna eder. Böylelikle Cemal çaresizlikten dolayı denileni yapar ve ablasının evine taşınır.

Savaş Sonrası

Savaş sona erdiğinde Komünist Parti Romanya'da iktidarı ele geçirir. Karpat Ailesi evleri dışında her şeylerini kaybeder. Cemal artık köylerinde hiçbir şeyin eskisi gibi kalmayacağını daha çok farkındadır. Köstence'de yeni bir hayat inşa eder. Bir oda kiralar, endüstri lisesinin gece kurslarına katılır ve bir fabrikada iş bulur. Sonrasında da üniversiteye devam etme hayaliyle geceleri fabrikada çalışırken gündüzleri liseye devam eder. Ancak mezuniyetinin ardından askere alınır çünkü Parti, Türk kökenli bir "burjuva çocuğu" olduğu gerekçesiyle onun üniversitede okumasına izin vermez. İşte o zaman abisiyle kendi dünyasının ne kadar farklı olduğunu idrak etmeye başlar. Zira abisi üniversiteyi Türkiye'de okuduktan sonra doktora derecesi almak için ABD'ye gitmiştir. Kendisiyse bir Demir Perde ülkesi olan Romanya'da kalmıştır.

İki yıllık askerlik hizmetinin ardından köydeki evlerine de el konulduğunu öğrenir. İki kardeş her zaman birbirlerine mektup yazmıştır ve sansürden dolayı hep tedbirli davranmıştır ancak Cemal artık daha umursamazdır. Abisine kendisine Amerika'da bir iş bulup bulamayacağını sorar. Fakat bir yandan annesinin ablasının evinde yaşaması ona sorumluluklarını hatırlatır ve fabrikadaki işine geri döner.

Bir cumartesi akşamı şehir merkezinde gezinirken bir arkadaşıyla karşılaşır ve bir kanun değişikliği sayesinde Braşov'da üniversite okuyabileceğini öğrenir. Üç yıl boyunca Köstence'de çalışır, Braşov'da okur ve sonunda makine mühendisi olur. İş yerinde şefliğe terfi ettikten sonra geleceğe olan inancı tazelenir.

Kemal'in Ziyareti

Bir gün Cemal, eşi ve oğluyla birlikte annesini ziyaret ederken annesi ona abisinden gelen bir mektup verir. Mektupta abisinin Romanya'ya geleceği yazıyordur. O sırada Kemal Montana Üniversitesi'nde akademisyendir. Cemal abisiyle zaman geçirebilmek için yıllık iznini alır ve iki kardeş bir araya gelince

akrabalarını ziyaret eder sonra da Armutlu'ya giderler. Yolda tanımadıkları birtakım adamlar onları köylerine yakın bir noktaya kadar arabalarına alır. Cemal onların Kemal'i yani ülkeye gelmiş bir yabancıyı sorguya çekmek için bu yola başvuran kimseler olduğunu düşünür. Zira Kemal'e hayat hikâyesi, ABD'de ne yaptığı gibi sorular sorarlar. Arabadan indikten sonra babalarının mezarına uğrarlar ve bazı tanıdıklarını ziyaret ederler. Evlerini görmek istediklerinde ise onun artık bir anaokuluna dönüştürüldüğünü hatta Kemal'in eski bir arkadaşının annesinin çocuklara baktığını öğrenirler. Kemal bu kadınla sohbet ederken Cemal evin içini gezer ve aynı kalan tek şeyin odalarındaki soba olduğunu görür. Evden ayrıldıklarında komşularını da görmek isterler ama kimse fişlenme korkusuyla onlarla konuşmak istemez. Bu ziyaretlerinin sonunda kendi doğdukları köye yabancılaşmış olarak orayı terk ederler.

Kemal'in Romanya'da bulunduğu sürece boyunca rejim görevlileri onunla buluşmak için onu sıkıştırırlar. Amaçları Sovyetlerin başarılarını uluslararası tanınırlığı olan bir entelektüele göstermek ve böylece dünyaya yaymaktır. Sonunda Kemal onlarla buluşur ve akşam yemeğine gider. Yemekte ulus-devlet fikrinin güçlü yanları hakkında konuşurken rejimin homojen insanlardan oluşmadığını fark eder. Nitekim bazısı ulus-devlet fikrini desteklerken bazısı buna karşı çıkmaktadır. Sonraki gün aynı kişilerle biraz daha zaman harcamamak için çaba gösterir ve Köstence'ye döner. Kemal'in ardından Cemal polisler tarafından sorguya çekilir. Cemal bunu abisine söylemese de bu sorgulamalar onun huzurunu epey kaçıır.

Kemal, Cemal'in Türkiye'ye Göç Etmesi İçin Destek Olur

Kemal ODTÜ'de çalışmaya başlar ancak Türkiye'nin demokrasi ihtiyacına yönelik olan bir kitabı Türkçeye çevrildiğinde Adnan Menderes hükümeti onu kara listeye alır. Böylece ODTÜ onun iş akdini yenilemez ve o da Montana Üniversitesi'ne geri döner.

Altı yıl sonra, 1964'te ailesini ziyaret etmeye karar verir. Ziyaretinin ardından kardeşi Cemal tekrar sorguya çekilir. 1965'te kardeşine Türkiye'ye göç etmek isteyip istemediğini sormak için tekrar Romanya'ya gider. Cemal çalıştığı fabrika taşınırken Köstence'de kalmak için işini değiştirmiştir ancak yeni iş yerinde şef olmasına rağmen altında çalışanlar onun Türk kökenli olmasını bahane ederek ona zorluk çıkarmaktadır. O nedenle abisi bunu sorduğunda Türkiye'ye taşınma kararı alır. Ülkeden çıkmak için gerekli parayı sağlamak adına ellerindeki parayı dolara çevirmek istediğinde Merkez Bankası tarafından reddedilmek de dahil birçok zorluklara rağmen ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç eder.

Temalar

Çokkültürlülük Cemal ve Kemal Karpat kardeşlerin çocukluk yılları çokkültürlü bir ortamda geçer. Babaları hem Arap hem Latin alfabelerini kullanabilir hem de Tatarca, Rumence, Bulgarca ve Rusça konuşabilir. Bahçıvanları George ile eşi Marya'nın ve diğer Hıristiyan komşuların adları çocukluk anılarında sık sık geçer.

Ataerkillik Kemal Karpat, babaları Haşim Karpat'ın bölgenin etkili isimlerinden biri olarak sahip olduğu her şeyin idaresini bir erkek çocuğa bırakmak istediğini dile getirir. Benzer zihniyet iki kardeşin anılarında da görünür. Zira babalarının ölümünden sonraki dönemde Kemal ve Cemal kardeşler en büyük ablalarının neredeyse kendileriyle yaşıt kız çocuklarıyla bayramlaşırken onlara ellerini öptürürler.

Gelenekçilik Buldukları köyde bir din adamı olarak da hizmet veren babaları Haşim Karpat'ın ölümünün ardından insanlar, Kemal Karpat'ın en büyük oğlan çocuğu olarak merhum babalarının toplumsal görevlerini üstlenmesini bekler. Kemal, içten içe bu durumdan pek hoşnut olmasa da babasının yerine geçer ve onun hizmetini yüklenir. Fakat bir birey olarak, Kemal olarak değil de Haşim Efendi'nin oğlu olarak tanınmak onu rahatsız eder.

Aileye bağlılık Haşim Efendi'nin oğlu olarak bilinen Kemal II. Dünya Savaşı sırasında Tulca'da mahsur kalan akrabaları kurtarma görevini de üstlenir. Köyden Tulca'daki askeri birliğe erzak taşıyan kamyonla beraber Tulca'ya gider ve dönüşte akrabalarını boş kamyonla bindirerek annesinin yanına götürür.

Çalışkanlık Babalarının ölümünün ardından iki kardeş çiftliklerini ayakta tutma sorumluluğunu üstlenir. Sebze bahçelerinde yetiştirilen sebzeleri satmak için yazları Babadağ ve Tulca'daki pazarlarda çalışırlar. Kemal Karpat öğrenim hayatını hiç sekteye uğratmadan sürdürürken

Cemal Karpat geride kalan kardeş olarak bir meslek edinmek için hem II. Dünya Savaşı hem de savaş sonrası dönemde tamamen kendi iradesiyle hem fabrikada çalışır hem de öğrenimine devam ederek makine mühendisi olur.

Devlet baskısı Rejim değişikliğinin ardından Karpat Ailesi'nin bütün mal varlığına el konur. Parti kurduğu sıkı yönetimle ülke içindeki her şüpheli hareketi yakından takip eder. Kemal Karpat soğuk savaş yıllarında askerliğini Ankara'da tamamladıktan sonra ailesini görmek niyetiyle vize başvurusu yapar. Bu başvurusu geçen aylara rağmen bir neticeye varmaz ve doktora tezini yazmak için New York'a geri döner. Aradan geçen bir seneden sonra Romanya elçiliğinden bir görevli onu evinde ziyaret ederek kendisine vizenin verileceğini bildirir. Amaç, Sovyet başarılarına şahitlik edecek entelektüelleri kendi topraklarına çekip onlar aracılığıyla yaptıklarını dünyaya duyurmaktır. Kemal Karpat doktora tezini tamamlamadan bir yere gidemeyeceğini bildirir. Ancak Amerika soğuk savaşın Batı cephesinin başında geldiği için bu ziyaretten rahatsızlık duyar ve ABD'de şüpheli bir duruma düşmemek için başından geçenleri üniversitedeki bölüm başkanına danışır. Bekler. Doktor ünvanını alıp Montana Üniversitesi'nde çalışmaya başladıktan sonra vize başvurusunu yineler ve Romanya'ya doğru yola çıkar. Yolda birçok defa hem üniformalı kimselerce açıktan hem de sivil kimselerce üstü kapalı şekilde sorguya çekilir. Ailesinin yanına vardığında ise ne Amerika'dan ne de Türkiye'den bahseder. Zira kardeşi Cemal'e bir kötülük yapılmasından korkar ama onun ziyareti boyunca onları takibe alan rejim onun ardından Cemal'i sorguya çeker.

Devlet baskısının boyutunu Cemal Karpat'ın ailesiyle birlikte Türkiye'ye gerçekleştirdiği göç öncesinde yaşadıklarında da görürüz. Nitekim elindeki Rumen parasını resmi yollarla dolara çevirmek isterken ülkeyi terk etmek istediği için nefretle karşılaşır. Parasız bırakıldığı yetmiyormuş gibi yolculuğu arada taksi kullanımını gerektiren aktarmalı bir yolculuğa çevrilir. Taksi ücretini neyle karşılayacaklarını bilmeden trene bindiklerinde vagonlarının önünde dolar sattığını iddia eden sivil memurların tuzağından kurtulurlar. Amaç, onları suçüstü yakayıp gidişlerine engel olmaktır. Sosyalist Blok'tan ayrılan eski Yugoslavya'ya vardıklarında ise Romanya'dan çıkarmanın serbest olduğu içkileri satarak taksi ücretini denkleştirip aktarma noktasına varırlar.

Yabancılaşma Kemal ve Cemal kardeşler on altı yıl sonra ilk defa beraberce doğdukları köye giderler ama alışkın oldukları her şeyin yıkıldığını görürler. Evleri kreşe dönüştürülmüştür, oyun oynadıkları sokaklar toz içindedir, bildikleri değirmen ve etrafındaki bahçe yok olmuştur. Kemal, babası gibi Liberal Parti üyesi olan eski bir arkadaşının tekrar işkence görmekten korktuğu için kendisiyle konuşmaktan kaçtığını bile görür. Böylece yıllarca hasretini çektiği çocukluk mekânının artık rejimin yeni habitusuna dönüştüğünü ve kendisinin orada ancak bir "yabancı" olduğunu idrak eder.

Azınlık olmak Cemal Karpat liseden mezun olduktan sonra makine mühendisi olmak için yükseköğrenime devam etmek istese de Parti uygun görmediği için askere alınır ve iki senesini askerde çalışarak geçirir. Daha sonra ise çalıştığı fabrikada bir şef olmasına rağmen kendi idaresinde çalışanlar Türk olduğu gerekçesiyle onun sözlerini dikkate almaz ve hakaret ederler. Cemal, çalışkanlığına ve özverili tavırlarına rağmen iş hayatında bir Türk olarak damgalanmaktan kurtulamayacağını bilir.

Himayecilik Kemal Karpat'ın öğrenim hayatını sürdürmek için tek başına gerçekleştirdiği göç yıllar sonra Cemal Karpat'ın da göç kararı almasıyla tekrarlanır. Ancak bu sefer o kadar kolay olmaz. Kemal Karpat Süleyman Demirel ve dışişleri bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'le olan tanışıklığını kullanarak kendi ailesinden on kişinin göçüne izin almak için Türkiye hükümetini devreye sokar. Fakat bu girişim Romanya hükümeti tarafından reddedilir. Daha sonraki girişimler neticesini verir ve tüm engellemelere rağmen Kemal Karpat'ın geride kalan ailesi İstanbul'a yerleşir.

Memleket Bütün hatırat boyunca Kemal ve Cemal kardeşlerin doğdukları köye duyduğu bağlılığa değinilir. Vatanları Türkiye olsa da içlerine işleyen toprak ve hava Dobruca'da kalmıştır.

Bibliyografya

Karpat, Cemal ve Kemal. *Acıyı Bal Eylemek*. İstanbul: Timaş, 2015.